

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีของนวนิยายแนวการเมืองและสังคม ของ "ดวงใจ" ในช่วง พ.ศ. 2513 - 2523 ผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วว่า สภาพสังคมและการเมืองในช่วง พ.ศ. 2513 - 2523 มีความผันผวนและเกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย ซึ่งสามารถแยกประเด็นปัญหาที่สำคัญได้ดังนี้

1. ปัญหาด้านนโยบายการต่างประเทศ

เนื่องจากรัฐบาลไทยตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นต้นมา นโยบายการต่างประเทศของไทยผูกพันกับสหรัฐอเมริกาอย่างแน่นแฟ้น อันเนื่องมาจากสหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือต่อไทยในทุก ๆ ด้าน ไทยจึงมีนโยบายร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์และประเทศคอมมิวนิสต์ ด้วยการตัดความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน และให้ความช่วยเหลือต่อรัฐบาลเสรีประชาธิปไตยของประเทศไทยในแถบอินโดจีนสู้รบกับขบวนการคอมมิวนิสต์ ตลอดจนยินยอมให้สหรัฐอเมริกาตั้งฐานทัพอากาศและคลังอาวุธที่ใช้ในการสู้รบในสงครามอินโดจีนในจังหวัดต่าง ๆ ของไทย

ในด้านการรับข้อมูลที่ใช้ในการกำหนดนโยบายต่างประเทคนั้น ข้อมูลที่ไทยใช้ในการกำหนดนโยบายต่างประเทที่สำคัญที่สุดมาจากสหรัฐอเมริกา และหน่วยงานสำคัญที่มีหน้าที่รักษาความมั่นคงของประเทศ จึงทำให้นโยบายต่างประเทของไทยคำนึงถึงปัจจัยด้านความมั่นคงโดยวิธีการทหารเป็นหลัก แต่ละเลยปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และการทูต และนโยบายต่างประเทของไทยจึงเปลี่ยนแปลงไปตามสหรัฐอเมริกาอยู่ตลอดเวลา

2. ปัญหาในสถาบันอุดมศึกษา

ในปี พ.ศ. 2502 มีการย้ายสังกัดมหาวิทยาลัยของรัฐจากกระทรวงศึกษาธิการไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี มหาวิทยาลัยจึงมีฐานะเป็นหน่วยงานหนึ่งของสำนักนายกรัฐมนตรี การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยจึงไม่มีอิสระในการดำเนินงานอย่างแท้จริง เพราะต้องอาศัยกฎระเบียบของส่วนราชการภายนอก การบริหารบุคคลจึงต้องเกี่ยวข้องกับหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย ทำให้การบริหารงานบุคคลไม่มีความคล่องตัวในการดำเนินงาน

เท่าที่ควร นอกจากนี้ในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการนิยามให้อาจารย์ไปศึกษาต่อต่างประเทศ นั้น สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีทำหน้าที่ควบคุมโควตาของอาจารย์ในการลาศึกษาต่อต่างประเทศ และปัญหาการดำรงตำแหน่งตำแหน่งการบริหารของมหาวิทยาลัย ได้แก่ ตำแหน่งอธิการบดีและคณบดีนั้น การเลือกผู้มาดำรงตำแหน่งยังถืออาวุโสในการคัดเลือกเป็นสำคัญ

3. ปัญหาด้านความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมของนิสิตนักศึกษา

ตั้งแต่ พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา นิสิตนักศึกษาได้รวมตัวกันจัดตั้งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และแสดงบทบาทเป็นแกนนำนักศึกษาประชาชนจำนวนมาก เข้าร่วมกิจกรรมด้านสังคมและการเมืองท่ามกลางภาวะการเมืองที่ปั่นป่วน

สภาพแวดล้อมของสังคมและการขยายการศึกษาโดยไม่มีนโยบายทางการศึกษาที่แน่นอน ตลอดจนการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม นับเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้นักศึกษาหันมาให้ความสนใจเรื่องสังคมและการเมืองรอบตัวมากยิ่งขึ้น รวมทั้งปัญหาความแตกต่างระหว่างทฤษฎีที่ได้อ่านเรียนมาจากตำรากับสภาพความเป็นจริง ทำให้นักศึกษาเริ่มพบว่าสภาพสังคมแทบทุกด้านมีความแตกต่างอย่างมากจากสิ่งที่จะเป็นไปในทางทฤษฎี แรงกระตุ้นเหล่านี้ทำให้กระแสการศึกษาแนวสังคมนิยมในหมู่นักศึกษาเป็นไปอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง เกิดการคลี่คลายทางความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมของขบวนการนักศึกษาที่มีแนวโน้มไปสู่การยอมรับการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นไปตามแนวทางสังคมนิยม พร้อมกันนี้ยังได้มีการปรับความเคลื่อนไหวทางความคิดและความเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งดำเนินไปท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น สิ่งเหล่านี้ได้สร้างความไม่พอใจให้แก่กลุ่มผู้ที่สูญเสียผลประโยชน์จากการกระทำของนักศึกษา จึงทำการปราบปรามขบวนการนักศึกษาที่กำลังชุมนุมทางการเมือง เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 จนนำไปสู่การหลบหนีเข้าป่าครั้งใหญ่ของนักศึกษาประชาชน

ปัญหาทั้งสามประเด็นข้างต้นล้วนเป็นวัตถุประสงค์ในการผลิตวินัยแนวการเมืองและสังคมของ "ดวงใจ" โดยดวงใจเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคมและการเมืองไว้ 3 ประเด็น ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วพบว่า

สภาพสังคมและการเมืองในช่วงดังกล่าวเป็นแรงกระตุ้นให้ "ดวงใจ" เลือกเสนอปัญหาเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศ ปัญหาในสถาบันอุดมศึกษา และปัญหาด้านความคิดด้านการเปลี่ยนแปลงสังคมของนิสิตนักศึกษา โดยใช้แง่มุมต่าง ๆ ที่อยู่ในความสนใจและ

เป็นประเด็นปัญหาที่ได้รับความสนใจในขณะนั้น ดวงใจได้อาศัยภูมิหลังทางชนชั้น ความรู้ที่ได้ศึกษามาเป็นอย่างดีด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและประสบการณ์ตรงในการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย แสดงแนวคิดและสะท้อนปัญหาที่ได้รับรู้และสัมผัสมาโดยตรงและโดยอ้อม ถ่ายทอดเป็นนวนิยายแนวการเมืองและสังคม 4 เรื่องคือ จากดวงใจ บ่วงกรรม รัฐมนตรีหญิง และ เทียนส่องแสง ดวงใจสามารถนำหลายสิ่งหลายอย่างที่สนใจมาเรียบเรียงไว้ในงานได้อย่างไม่ขัดเขิน ได้แก่ การเสนอให้นโยบายของรัฐบาลมีรากฐานมาจากความต้องการและผลประโยชน์ที่แท้จริงของประชาชนในประเทศ เสนอข้อคิดแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการริเริ่มให้เกิดการกระทำภาคปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น การวิจัยและสุมตัวอย่างความคิดเห็นของประชาชนต่อแนวทางการวางนโยบายต่างประเทศ เสนอแนวทางการแก้ปัญหาในมหาวิทยาลัยของรัฐ และกระตุ้นเตือนให้เยาวชนของชาติสำนึกในขอบเขตของหน้าที่ต่อสังคมที่พึงกระทำ

เมื่อพิจารณาด้านกลวิธีการนำเสนอแล้ว อาจสรุปได้ว่า การสร้างตัวละครสำคัญและการใช้บทสนทนาและการบรรยาย เป็นองค์ประกอบของเนื้อหาที่ดำเนินไปเพื่อมุ่งสื่อสารแนวคิดหลัก คือ ปัญหาด้านนโยบายต่างประเทศ ปัญหาในสถาบันอุดมศึกษา และปัญหาด้านความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมของนิสิตนักศึกษาได้อย่างตรงเป้าหมาย ตัวละครสำคัญ เช่น อนุรี เป็นตัวอย่างของผู้ที่ทุ่มเทร่างกายและกำลังสติเพื่อทำประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างถูกหลักการและวิธีการ แต่สันทิเป็นตัวอย่างของผู้ที่อ่อนด้อยประสบการณ์ ความคิด และความรู้ แต่มีความต้องการมีส่วนในการแก้ปัญหาสังคมจึงเลือกหนทางในการแก้ปัญหาที่ไม่ต้องถูกเหมาะสมกับสังคมไทย

ผู้วิจัยพบว่า ดวงใจเป็นนักเขียนที่สังกัดอยู่ในชนชั้นกลางของสังคมไทย แต่ดวงใจมิสามารถถ่ายทอดโลกทัศน์ของชนชั้นกลางได้อย่างครอบคลุมในทุก ๆ เรื่อง ดวงใจสามารถเป็นตัวแทนของชนชั้นกลางในการสะท้อนโลกทัศน์ในเรื่องที่ดวงใจมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์เป็นอย่างดี เช่น เรื่องนโยบายต่างประเทศซึ่งดวงใจมีความรู้เป็นอย่างดี และเรื่องปัญหาในสถาบันอุดมศึกษาที่ดวงใจมีประสบการณ์ตรง ส่วนในด้านความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมของนิสิตนักศึกษา แม้ว่าดวงใจจะเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย แต่มิได้เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับขบวนการนักศึกษาโดยตรงและอย่างลึกซึ้ง ดวงใจอาศัยเพียงทัศนะส่วนตัวในการสะท้อนโลกทัศน์ จึงอาจกล่าวได้ว่า ดวงใจถ่ายทอดโลกทัศน์เกี่ยวกับความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ไม่ครอบคลุมโลกทัศน์ของชนชั้นกลางในสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้สนใจอาจศึกษาวิเคราะห์นวนิยายแนวการเมืองและสังคมของนักเขียนท่านอื่นในด้านแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอแนวคิด
2. ผู้สนใจอาจศึกษาวิเคราะห์นวนิยายแนวอื่น ๆ ในช่วง พ.ศ. 2513-2523 เพื่อให้ภาพของนวนิยายไทยในช่วงดังกล่าวสมบูรณ์และชัดเจนยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย